

WYROK TRYBUNAŁU (wielka izba)

z dnia 18 grudnia 2007 r.*

W sprawach połączonych C-396/05, C-419/05 i C-450/05

mających za przedmiot trzy wnioski o wydanie, na podstawie art. 234 WE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożone przez Sozialgericht Berlin (Niemcy) (C-396/05 i C-419/05), a także Landessozialgericht Berlin-Brandenburg (Niemcy) (C-450/05), postanowieniami z dnia 27 września i z dnia 11 listopada 2005 r., które wpłynęły do Trybunału, odpowiednio, w dniu 14 i 28 listopada 2005 r. oraz w dniu 19 grudnia 2005 r., w postępowaniach:

Doris Habelt (C-396/05),

Martha Möser (C-419/05),

Peter Wachter (C-450/05)

przeciwko

Deutsche Rentenversicherung Bund,

* Język postępowania: niemiecki.

TRYBUNAŁ (wielka izba),

w składzie: V. Skouris, prezes, P. Jann, C.W.A. Timmermans, A. Rosas, K. Lenaerts i L. Bay Larsen, prezesi izb, J.N. Cunha Rodrigues (sprawozdawca), K. Schiemann, J. Makarczyk, P. Küris, E. Juhász, A. Ó Caoimh i P. Lindh, sędziowie,

rzecznik generalny: V. Trstenjak,
sekretarz: B. Fülöp, administrator,

uwzględniając procedurę pisemną i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 6 marca 2007 r.,

rozważywszy uwagi przedstawione:

— w imieniu M. Möser przez R.G. Müllera, Rechtsanwalt,

— w imieniu Deutsche Rentenversicherung Bund przez R. Meyera oraz A. Pflüger, działających w charakterze pełnomocników,

— w imieniu rządu niemieckiego przez M. Lumme, C. Schulze-Bahr oraz C. Blaschkego, działających w charakterze pełnomocników,

— w imieniu rządu włoskiego przez I.M. Braguglię, działającego w charakterze pełnomocnika oraz W. Ferrante, avvocato dello Stato,

— w imieniu Komisji Wspólnot Europejskich przez V. Kreuschitza oraz I. Kaufmann-Bühler, działających w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 28 czerwca 2007 r.,

wydaje następujący

Wyrok

- ¹ Wnioski o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczą ważności załączników III i VI do rozporządzenia Rady (EWG) nr 1408/71 z dnia 14 czerwca 1971 r. w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników najemnych, osób prowadzących działalność na własny rachunek i do członków ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie, w brzmieniu zmienionym i uaktualnionym rozporządzeniem Rady (WE) nr 118/97 z dnia 2 grudnia 1996 r. (Dz.U. 1997, L 28, str. 1, zwanego dalej „rozporządzeniem nr 1408/71”).
- ² Wnioski te zostały złożone w ramach sporów pomiędzy stronami skarżącymi w postępowaniach przed sądami krajowymi a Deutsche Rentenversicherung Bund (federalny zakład ubezpieczenia emerytalnego, zwany dalej „Rentenversicherung”) w kwestii odmowy przez ten ostatni uwzględnienia przy wypłacie świadczeń emerytalnych okresów składkowych ukończonych odpowiednio przez D. Habelt (sprawa

C-396/05) na terytorium Sudetów od stycznia 1939 r. do kwietnia 1945 r. oraz przez M. Möser (sprawa C-419/05) na Pomorzu od dnia 1 kwietnia 1937 r. do dnia 1 lutego 1945 r. w czasie, gdy obszary te, które nie stanowią terytorium obecnej Republiki Federalnej Niemiec, stanowiły część terytoriów, na których obowiązywało ustawodawstwo zabezpieczenia społecznego Rzeszy Niemieckiej, a także przez P. Wachtera (sprawa C-450/05) w Rumunii od września 1953 r. do października 1970 r., z uzasadnieniem, że skarżące w postępowaniu przed sądem krajowym przeniosły miejsce swego zamieszkania do państwa członkowskiego innego niż Republika Federalna Niemiec.

Ramy prawne

Uregulowania wspólnotowe

- ³ Zgodnie z brzmieniem art. 2 ust. 1 rozporządzenia nr 1408/71:

„Niniejsze rozporządzenie stosuje się do pracowników najemnych i osób prowadzących działalność na własny rachunek, którzy podlegają lub podlegały ustawodawstwu jednego lub kilku państw członkowskich i są obywatelami jednego z państw członkowskich, bądź też są bezpaństwowcami lub uchodźcami zamieszkałymi na terytorium jednego z państw członkowskich, jak i do członków ich rodzin oraz osób pozostałych przy życiu po ich śmierci”.

- ⁴ Artykuł 4 rozporządzenia nr 1408/71 stanowi:

„1. Niniejsze rozporządzenie stosuje się do wszystkich ustawodawstw odnoszących się do działów zabezpieczenia społecznego, które dotyczą:

[...]

c) emerytur;

d) rent rodzinnych;

[...].

2. Niniejsze rozporządzenie stosuje się do powszechnych i specjalnych systemów zabezpieczenia społecznego, składkowych i nieskładkowych, jak również do systemów dotyczących obowiązków pracodawcy lub armatora, w zakresie świadczeń określonych w ust. 1.

2a. Niniejsze rozporządzenie stosuje się również do specjalnych świadczeń o charakterze nieskładkowym, przewidzianych na podstawie przepisów prawnych lub systemów innych niż te, określone w ust. 1 lub uchylone [wyłączone] na podstawie ust. 4, w przypadku gdy świadczenia takie są przeznaczone:

a) by zapewnić dodatkową, zastępczą lub pomocniczą ochronę przed ryzykiem objętym przez działy zabezpieczenia społecznego, określone w ust. 1 lit. a)–h);

b) wyłącznie jako specjalną ochronę dla niepełnosprawnych.

[...]

4. Niniejszego rozporządzenia nie stosuje się do pomocy społecznej i opieki zdrowotnej, ani do systemów świadczeń dla ofiar wojny lub jej skutków, ani do systemów specjalnych dla urzędników służby cywilnej i personelu równorzędnego”.

5 Artykuł 5 tego rozporządzenia stanowi:

„Państwa członkowskie wskazują ustawodawstwo i systemy określone w art. 4 ust. 1 i 2, specjalne świadczenia o charakterze nieskładkowym, określone w art. 4 ust. 2a, świadczenia minimalne, określone w art. 50, i świadczenia, określone w art. 77 i 78 w oświadczeniach, które zostaną notyfikowane i opublikowane zgodnie z art. 97”.

6 Stosownie do art. 6 rozporządzenia nr 1408/71:

„Z zastrzeżeniem przepisów art. 7, 8 oraz art. 46 ust. 4 niniejsze rozporządzenie, w odniesieniu do podmiotowego i przedmiotowego zakresu obowiązywania, zastępuje każdą konwencję o zabezpieczeniu społecznym wiążącą:

- a) wyłącznie dwa lub więcej państw członkowskich;
- b) albo co najmniej dwa państwa członkowskie i jedno lub kilka innych państw, w przypadku których rozporządzenie nie wymaga udziału instytucji jednego z tych ostatnich państw”.

- 7 Artykuł 7 tego rozporządzenia, zatytułowany „Przepisy międzynarodowe, których nie narusza niniejsze rozporządzenie”, stanowi w ust. 2:

„Nie naruszając przepisów art. 6, nadal stosuje się:

[...]

- c) postanowienia konwencji o zabezpieczeniu społecznym, wymienione w załączniku III”.
- 8 Załącznik III część A zatytułowana „Postanowienia konwencji o zabezpieczeniu społecznym, które pozostają w mocy, nie naruszając przepisów art. 6 rozporządzenia [art. 7 ust. 2 lit. c) rozporządzenia]”, pkt 35 zatytułowany „Niemcy–Austria”, lit. e) do rozporządzenia nr 1408/71 stanowi:

„Artykuł 4 ust. 1 konwencji [o zabezpieczeniu społecznym zawartej między Republiką Federalną Niemiec i Republiką Austrii w dniu 22 grudnia 1966 r. (zwanej dalej »konwencją niemiecko-austriacką z 1966 r.«)] w odniesieniu do ustawodawstwa niemieckiego, zgodnie z którym wypadki (i choroby zawodowe) występujące poza terytorium Republiki Federalnej Niemiec, a także okresy ubezpieczenia spełnione poza jej terytorium nie uprawniają do wypłaty świadczeń lub uprawniają do wypłaty świadczeń tylko w niektórych warunkach, kiedy osoby uprawnione zamieszkują poza terytorium Republiki Federalnej Niemiec, w następujących przypadkach:

- i) świadczenie zostało już wypłacone lub jest płatne dnia 1 stycznia 1994 r.;

- ii) beneficjent wybrał Austrię na miejsce zwykłego pobytu przed dniem 1 stycznia 1994 r., a wypłata rent lub emerytur należnych z tytułu ubezpieczenia emerytalno-rentowego i wypadkowego rozpoczyna się przed dniem 31 grudnia 1994 r.;

powyższe stosuje się również do okresów pobierania innych rent i emerytur, łącznie z rentą rodzinną, które zastępują początkowe świadczenie, w przypadku gdy okresy pobierania następują po sobie bez przerw”.

- 9 Załącznik III część B, zatytułowana „Postanowienia konwencji, których nie stosuje się do wszystkich osób, do których ma zastosowanie rozporządzenie (art. 3 ust. 3 rozporządzenia)”, pkt 35 zatytułowany „Niemcy–Austria”, lit. e) do rozporządzenia 1408/71 powtarza treść ww. załącznika III część A pkt 35 lit. e).

- 10 Zgodnie z art. 10 ust. 1 akapit pierwszy rozporządzenia nr 1408/71:

„O ile niniejsze rozporządzenie nie stanowi inaczej, świadczenia pieniężne z tytułu inwalidztwa, starości lub dla osób pozostałych przy życiu, renty z tytułu wypadku przy pracy lub choroby zawodowej oraz świadczenia z tytułu śmierci uzyskane na podstawie ustawodawstwa jednego lub kilku państw członkowskich, nie ulegają zmniejszeniu, zmianie, zawieszeniu, zniesieniu, ani przypadkowi z tego tylko powodu, że uprawniony zamieszkuje terytorium innego państwa członkowskiego niż to, w którym znajduje się instytucja zobowiązana do wypłaty świadczeń”.

- 11 Artykuł 10a rozporządzenia nr 1408/71 stanowi:

„Nie naruszając przepisów w art. 10 i w tytule III, osoby, do których stosuje się niniejsze rozporządzenie, korzystają ze specjalnych świadczeń pieniężnych

nieskładkowych, określonych w art. 4 ust. 2a, wyłącznie na terytorium państwa członkowskiego, w którym zamieszkują, zgodnie z ustawodawstwem tego państwa, pod warunkiem że te świadczenia wymienione są w załączniku IIa. Świadczenia te przyznawane są przez instytucję miejsca zamieszkania i na jej koszt”.

- 12 Artykuł 89 tego rozporządzenia stanowi:

„Szczególne warunki wykonywania ustawodawstw niektórych państw członkowskich wymienione są w załączniku VI”.

- 13 Załącznik VI część C do rozporządzenia nr 1408/71 zatytułowana „Niemcy” stanowi w pkt 1:

„Przepisy art. 10 rozporządzenia pozostają bez uszczerbku dla przepisów, na podstawie których wypadki (i choroby zawodowe), które nastąpiły poza terytorium Republiki Federalnej Niemiec, a także okresy spełnione poza tym terytorium, nie powodują albo powodują tylko w pewnych warunkach, wypłatę świadczeń, jeśli uprawnieni zamieszkują poza terytorium Republiki Federalnej Niemiec”.

- 14 Artykuł 94 tego rozporządzenia, zatytułowany „Przepisy przejściowe odnoszące się do pracowników najemnych”, stanowi:

„1. Niniejsze rozporządzenie nie daje podstawy dla nabycia jakichkolwiek praw za okres poprzedzający dzień 1 października 1972 r. lub datę jego stosowania na terytorium danego państwa członkowskiego lub na części terytorium tego państwa.

2. Każdy okres ubezpieczenia, oraz w odpowiednim przypadku, każdy okres zatrudnienia lub zamieszkania, spełniony zgodnie z ustawodawstwem państwa członkowskiego przed dniem 1 października 1972 r. lub przed datą stosowania niniejszego rozporządzenia na terytorium tego państwa członkowskiego lub na części terytorium tego państwa, jest uwzględniany dla celów ustalenia praw nabytych na podstawie przepisów niniejszego rozporządzenia.

3. Z zastrzeżeniem przepisów ust. 1, prawo nabywa się na podstawie niniejszego rozporządzenia, nawet jeżeli odnosi się ono do zdarzenia, które nastąpiło przed dniem 1 października 1972 r. lub przed datą jego stosowania na terytorium danego państwa członkowskiego lub na części terytorium tego państwa.

[...]”.

Konwencja niemiecko-austriacka z 1966 r.

15 Artykuł 4 ust. 1 zdanie pierwsze konwencji niemiecko-austriackiej z 1966 r. stanowi:

„O ile niniejsza konwencja nie stanowi inaczej, przepisy prawne państwa, będącego stroną konwencji, według których powstanie uprawnień do świadczeń lub przyznanie świadczeń lub też zapłata świadczeń pieniężnych zależy od miejsca zamieszkania w tym kraju, nie obowiązują osób wymienionych w art. 3 [obywateli niemieckich i austriackich] mających miejsce zamieszkania na terytorium drugiego państwa, będącego stroną konwencji”.

Konwencja o zabezpieczeniu społecznym pomiędzy Republiką Federalną Niemiec a Republiką Austrii z dnia 4 października 1995 r.

- ¹⁶ Stosownie do art. 14 ust. 2 lit. b) Konwencji o zabezpieczeniu społecznym zawartej pomiędzy Republiką Federalną Niemiec a Republiką Austrii w dniu 4 października 1995 r. (BGBl. 1998 II, str. 313), która weszła w życie w dniu 1 października 1998 r. (BGBl. 1998 II, str. 2544, zwana dalej „konwencją niemiecko-austriacką z 1995 r.”):

„Następujące przepisy stosuje się dalej:

[...]

- b) Artykuł 4 ust. 1 [konwencji niemiecko-austriackiej z 1966 r.] w odniesieniu do przepisów niemieckich, według których wypadki (choroby zawodowe), które nastąpiły poza terytorium Republiki Federalnej Niemiec, a także okresy ukończone poza tym terytorium, nie powodują albo powodują tylko w pewnych warunkach, wypłatę świadczeń, jeśli uprawnieni zamieszkują poza terytorium Republiki Federalnej Niemiec, oraz w przypadkach, w których:
- i) świadczenia zostały już wypłacone lub są płatne w dniu wejścia w życie rozporządzenia między umawiającymi się stronami;
 - ii) beneficjent wybrał Austrię na miejsce zwykłego zamieszkania przed wejściem w życie rozporządzenia w stosunkach między umawiającymi się stronami, a wypłata rent lub emerytur należnych z tytułu ubezpieczenia emerytalno-rentowego i wypadkowego rozpoczyna się dwanaście miesięcy

przed wejściem w życie rozporządzenia w stosunkach między umawiającymi się stronami; dotyczy to także okresów dotyczących innego świadczenia, włączając w to rentę rodzinną, gdy okresy świadczeń następują po sobie bez żadnej przerwy”.

Niemiecki kodeks socjalny

- 17 Paragraf 110 ust. 2 i 3 księgi VI Sozialgesetzbuch — Gesetzliche Rentenversicherung (kodeks socjalny — ustawowy system ubezpieczenia emerytalno-rentowego, zwany dalej „SGB VI”), stanowi:

„2) Osoby uprawnione mające swój zwykły pobyt za granicą, otrzymują te świadczenia, o ile nie stanowią inaczej poniższe przepisy o świadczeniach dla osób uprawnionych za granicą.

3) Przepisy tego rozdziału stosuje się tylko wówczas, o ile nie stanowi inaczej prawo ponadkrajowe lub międzynarodowe”.

- 18 Stosownie do § 113 SGB VI:

„1) Osobiste punkty emerytalne osób uprawnionych są obliczane

1. na podstawie punktów emerytalnych za okresy składkowe na terytorium Republiki Federalnej Niemiec;

[...]

Okresami składkowymi na terytorium Republiki Federalnej Niemiec są okresy składkowe, za które zostały zapłacone składki według prawa niemieckiego po dniu 8 maja 1945 r., oraz okresy składkowe, które zostały zrównane z tymi okresami w rozdziale piątym.

2) Dodatkowe osobiste punkty emerytalne w przypadku rent sierocych osób uprawnionych oblicza się wyłącznie na podstawie okresów składkowych ukończonych na terytorium Republiki Federalnej Niemiec.

3) Osobiste punkty emerytalne osób uprawnionych, nieposiadających obywatelstwa państwa, objętego rozporządzeniem (EWG) nr 1408/71, uwzględnia się w 70%”.

19 Zgodnie z § 114 SGB VI:

„1) Osobiste punkty emerytalne uprawnionych, którzy posiadają obywatelstwo państwa, w którym obowiązuje rozporządzenie (EWG) nr 1408/71, określane są w szczególności w oparciu o

1. punkty emerytalne za okresy, za które składki nie zostały opłacone,

I - 11960

2. dodatkowe punkty emerytalne za okresy, za które składki zostały obniżone oraz
3. różnicę punktów emerytalnych wynikającą z wyrównania punktów, w zakresie w jakim nie obejmuje ono okresów, za które nie opłacono składek lub dodatkowych punktów emerytalnych za okresy, za które składki zostały obniżone.

Następnie punkty określone w oparciu o zdanie pierwsze uwzględniane są proporcjonalnie do części punktów emerytalnych za okresy składkowe ukończone na terytorium federalnym i okresy określone w oparciu o § 272 ust. 1 pkt 1 i § 272 ust. 3 zdanie pierwsze do całości punktów za okresy składkowe, włączając w to okresy zatrudnienia z tytułu [ustawy o prawach emerytalnych nabytych za okresy składkowe za granicą (Fremdrentengesetz), zwanej dalej »FRG«].

2) Dodatkowe osobiste punkty emerytalne dotyczące rent sierocych uprawnionych, którzy posiadają obywatelstwo państwa, w którym obowiązuje rozporządzenie (EWG) nr 1408/71, są nadto określane na podstawie:

1. okresów, za które nie opłacono składek w proporcji wynikającej z ust. 1 zdanie drugie, oraz
2. okresów, które należy uwzględnić, ukończonych na terytorium krajowym”.

20 Zgodnie z § 247 ust. 3 zdanie pierwsze rozdziału V SGB VI:

„Za okresy składkowe uznaje się również okresy, w których odprowadzane były obowiązkowe lub dobrowolne składki w oparciu o ustawodawstwo ubezpieczeniowe Rzeszy”.

21 Paragraf 271 rozdziału V SGB VI stanowi:

„Okresami składkowymi na terytorium Republiki Federalnej Niemiec są również okresy, za które zgodnie z ustawami o systemie ubezpieczeń emerytalno-rentowych Rzeszy obowiązującymi przed dniem 9 maja 1945 r. zapłacono:

1. składki obowiązkowe za zatrudnienie lub prowadzenie działalności na własny rachunek w kraju, lub
2. składki dobrowolne za okres zwykłego pobytu w kraju lub poza terytorium obowiązywania ustaw o systemie ubezpieczeń emerytalno-rentowych Rzeszy.

Okresami poświęconymi na wychowywanie dzieci są okresy składkowe na terytorium Republiki Federalnej Niemiec, jeżeli wychowanie dziecka miało miejsce na terytorium Republiki Federalnej Niemiec”.

Paragraf 272 rozdziału V SGB VI stanowi:

„1) Osobiste punkty emerytalne osób uprawnionych, posiadających obywatelstwo państwa, objętego rozporządzeniem (EWG) nr 1408/71, a które urodziły się przed dniem 19 maja 1950 r. i rozpoczęły swój zwykły pobyt za granicą przed dniem 19 maja 1990 r., oblicza się dodatkowo na podstawie:

1. punktów emerytalnych za okresy składkowe zgodnie z FRG, ograniczając wysokość punktów emerytalnych do okresów składkowych na terytorium Republiki Federalnej Niemiec;
2. dodatku do świadczeń za okresy składkowe zgodnie z FRG, ograniczając wysokość dodatku do świadczeń do okresów składkowych na terytorium Republiki Federalnej Niemiec;
3. odliczenia punktów emerytalnych z przeprowadzonego wyrównania emerytur za okresy składkowe w oparciu o FRG proporcjonalnie do części punktów emerytalnych ograniczonych zgodnie z punktem 1 oraz należnych za okresy składkowe w oparciu o FRG w stosunku do całości punktów emerytalnych odpowiadających tym okresom, oraz
4. dodatku do osobistych punktów emerytalnych w przypadku rent sierocych za okresy składkowe zgodnie z FRG, w stosunku wynikającym z pkt 3.

2) Punkty emerytalne za okresy składkowe w oparciu o FRG, które również należy uwzględnić zgodnie z ust. 1 na podstawie punktów emerytalnych (Wschód), są uznawane za punkty emerytalne (Wschód).

3) Do punktów emerytalnych osób uprawnionych w rozumieniu ust. 1, które należy uwzględnić z ograniczeniem limitu punktów emerytalnych za okresy składkowe na terytorium Republiki Federalnej Niemiec, należą także okresy składkowe na terytorium Rzeszy. Przy obliczaniu punktów emerytalnych wynikających z dodatku do świadczeń, z odliczenia wynikającego z wyrównania emerytur oraz z dodatku w przypadku rent sierocych należy uwzględnić okresy składkowe z terytorium Rzeszy, tak jakby chodziło o okresy składkowe w oparciu o FRG”.

23 Według § 14 FRG:

„O ile poniższe przepisy nie stanowią inaczej, prawa i obowiązki osób uprawnionych zgodnie z tym rozdziałem wynikają z ogólnych przepisów, obowiązujących w Republice Federalnej Niemiec”.

Spory w postępowaniach przed sądami krajowymi i pytania prejudycjalne

Sprawa C-396/05

24 Z postanowienia odsyłającego wynika, że D. Habelt, obywatelka niemiecka, urodziła się w dniu 30 stycznia 1923 r. w Eulau (Jilové), na terytorium Sudetów, stanowiących wtedy część Czechosłowacji, a dziś Republiki Czeskiej.

- 25 Od stycznia 1939 r. do maja 1946 r. pracowała w Eulau. W okresie od dnia 1 stycznia 1939 r. do dnia 30 kwietnia 1945 r. opłacała obowiązkowe składki w oparciu o ustawodawstwo Rzeszy Niemieckiej w dziedzinie ubezpieczenia emerytalnego, tj. ustawę o systemie ubezpieczenia społecznego pracowników (Angestelltenversicherungsgesetz) do Reichsversicherungsanstalt für Angestellte (zakład ubezpieczeń społecznych Rzeszy Niemieckiej dla pracowników umysłowych, zwany dalej „RfA”). Ten ostatni, z siedzibą w Berlinie, w następstwie aneksji terytorium Sudetów przez Rzeszę Niemiecką, był właściwą instytucją ubezpieczeniową. Od dnia 5 maja 1945 r. do dnia 13 maja 1946 r. D. Habelt podlegała obowiązkowemu ubezpieczeniu społecznemu w Czechosłowacji. Po jej wydaleniu z terytorium Sudetów osiedliła się na terytorium Republiki Federalnej Niemiec.
- 26 Począwszy od dnia 1 lutego 1988 r. D. Habelt pobiera emeryturę z Bundesversicherungsanstalt für Angestellte (federalny zakład ubezpieczeń dla pracowników umysłowych, zwany dalej „Bundesversicherungsanstalt”) po zmianie, począwszy od października 2005 r., Rentenversicherung. Emerytura ta oparta była początkowo, oprócz okresów wychowania dzieci i składek dobrowolnych, na obowiązkowych składkach odprowadzonych z tytułu działalności zawodowej wykonywanej przez zainteresowaną na terytorium Sudetów w okresie od dnia 1 stycznia 1939 r. do dnia 30 kwietnia 1945 r., a także okresów składkowych ukończonych za granicą w oparciu o FRG z tytułu podlegającej obowiązkowemu ubezpieczeniu działalności zawodowej wykonywanej w Czechosłowacji w okresie od dnia 5 maja 1945 r. do dnia 13 maja 1946 r.
- 27 Po przeprowadzce D. Habelt do Belgii w dniu 1 sierpnia 2001 r. Bundesversicherungsanstalt postanowił przeliczyć emeryturę zainteresowanej i przyznał jej, począwszy od dnia 1 grudnia 2001 r., emeryturę miesięczną w wysokości 204,50 DEM brutto (104,56 EUR), tj. emeryturę o 438,05 DEM (223,96 EUR) niższą od emerytury miesięcznej pobieranej do tej pory.
- 28 Zażalenie na decyzję D. Habelt w sprawie przeliczenia jej emerytury zostało oddalone przez Bundesversicherungsanstalt. Według tej instytucji w razie wypłaty emerytury z ustawowego ubezpieczenia emerytalnego uprawnionemu mającemu zwykle miejsce

zamieszkania za granicą, należy uwzględnić przepisy szczególne dotyczące wypłaty, o których mowa w § 113 ust. 1 pkt 1 SGB VI. Według tego przepisu osobiste punkty emerytalne osób uprawnionych są przeliczane na punkty emerytalne za okresy składkowe na terytorium niemieckim, tj. okresy składkowe, za które składki zostały odprowadzone w oparciu o niemieckie prawo obowiązujące po 1945 r. i okresy składkowe zrównane z tymi ostatnimi w rozdziale V SGB VI.

29 Bundesversicherungsanstalt uznał zatem, że ponieważ okresy składkowe ukończone przez zainteresowaną w okresie od stycznia 1939 r. do kwietnia 1945 r. za zatrudnienie na terytorium Sudetów nie były opłacone w oparciu o niemieckie prawo obowiązujące po 1945 r., należało odwołać się do § 271 SGB VI, który określa, które składki opłacone przed dniem 9 maja 1945 r. powinny zostać uznane za okresy składkowe ukończone na terytorium Republiki Federalnej Niemiec w rozumieniu § 113 ust. 1 pkt 1 SGB VI.

30 Bundesversicherungsanstalt podnosi w związku z tym, że zgodnie z § 271 SGB VI okresami składkowymi ukończonymi na terytorium niemieckim są także okresy, za które stosownie do ustaw Rzeszy w dziedzinie ubezpieczenia emerytalnego obowiązujących przed dniem 9 maja 1945 r. obowiązkowe składki zostały odprowadzone w związku z zatrudnieniem lub działalnością na własny rachunek w Niemczech. Tymczasem przez „Niemcy” nie należy rozumieć obszaru, na którym obowiązywały ustawy Rzeszy w dziedzinie ubezpieczenia emerytalnego, lecz jedynie obszar obecnej Republiki Federalnej Niemiec. W konsekwencji obowiązkowe składki, opłacone w oparciu o ustawy Rzeszy w dziedzinie ubezpieczenia emerytalnego w związku z zatrudnieniem lub działalnością na własny rachunek na terytorium, na którym owe ustawy obowiązywały, lecz poza terytorium dzisiejszej Republiki Federalnej Niemiec, nie stanowią jego zdaniem składek opłaconych na terytorium niemieckim. Taki jest jego zdaniem przypadek składek opłaconych przez D. Habelt w okresie od stycznia 1939 r. do kwietnia 1945 r. w oparciu o ustawodawstwo Rzeszy, jako że terytorium Sudetów nie znajduje się obecnie na terytorium Republiki Federalnej Niemiec.

- 31 Co więcej, Bundesversicherungsanstalt uważa, że D. Habelt nie może już powoływać się na § 272 SGB VI, ponieważ przeniosła swe zwykłe miejsce zamieszkania za granicę po dniu 19 maja 1990 r.
- 32 Po oddaleniu jej wniosku, D. Habelt w dniu 23 marca 2002 r. zwróciła się do Sozialgericht Berlin. W odpowiedzi na pytanie tego sądu o wpływ na sytuację D. Habelt okoliczności, iż terytorium Sudetów stanowi część terytorium Unii Europejskiej od dnia 1 maja 2004 r., Bundesversicherungsanstalt stwierdził, że przystąpienie Republiki Czeskiej do Unii nie zmienia spornej sytuacji. Stosownie do załącznika VI część C pkt 1 do rozporządzenia nr 1408/71 żadne świadczenie nie może jego zdaniem zostać wypłacone w państwie członkowskim w oparciu o punkty emerytalne za okresy składkowe ukończone na częściach terytorium, na którym obowiązywały ustawy zabezpieczenia społecznego Rzeszy Niemieckiej lub za okresy ukończone w oparciu o FRG.
- 33 Sąd odsyłający stoi na stanowisku, że sporna sytuacja objęta jest zakresem podmiotowym, przedmiotowym i czasowym rozporządzenia 1408/71.
- 34 Nie dopatrując się żadnego uzasadnienia dla spornego ograniczenia zasady eksportu świadczeń zabezpieczenia społecznego gwarantowanej przez traktat WE, Sozialgericht Berlin postanowił zawiesić postępowanie i przedłożyć Trybunałowi następujące pytanie prejudycjalne:

„Czy przepis załącznika VI części D (wcześniej części C) [zatytułowanej] »Niemcy« do rozporządzenia 1408/71 [...] jest zgodny z prawem wspólnotowym wyższego rzędu, a w szczególności z zasadą swobodnego przemieszczania się — w tym przypadku: z zasadą eksportu świadczeń, o której stanowi art. 42 [WE], w zakresie, w jakim przepis ten wyłącza wypłatę emerytury lub renty, wynikającą z okresów składkowych ukończonych na terytorium Rzeszy?».

Sprawa C-419/05

³⁵ M. Möser, obywatelka niemiecka, urodziła się w dniu 2 stycznia 1923 r. w Pniewie na Pomorzu. Uciekła z rosyjskiej strefy okupacyjnej w 1946 r., by osiedlić się na terytorium dzisiejszej Republiki Federalnej Niemiec, gdzie otrzymuje od 1988 r. emeryturę z Bundesversicherungsanstalt. Początkowo wyliczenie tej emerytury oparte było na okresach obowiązkowego ubezpieczenia ukończonych przez zainteresowaną od dnia 1 kwietnia 1937 r. do dnia 1 lutego 1945 r. w oparciu o działalność wykonywaną na Pomorzu, na części terytorium, na którym obowiązywały ustawy zabezpieczenia społecznego Rzeszy Niemieckiej, a które dziś stanowi część Rzeczypospolitej Polskiej.

³⁶ Po przeprowadzce M. Möser do Hiszpanii w dniu 1 lipca 2001 r., jej emerytura została ponownie wyliczona ze skutkiem od dnia 1 września 2001 r. Obniżkę tej emerytury o 143,15 EUR, która stąd wynika, uzasadniono tym, że ponieważ zainteresowana ma miejsce zamieszkania za granicą, okresy składkowe ukończone poza terytorium dzisiejszej Republiki Federalnej Niemiec nie mogły być uwzględnione. Począwszy od dnia 1 czerwca 2004 r. M. Möser ma miejsce zamieszkania w Zjednoczonym Królestwie.

³⁷ Po tym, jak kilkakrotnie próbowała uzyskać decyzję w przedmiocie zażalenia, M. Möser wniosła w dniu 17 maja 2002 r. skargę na bezczynność do sądu krajowego. Decyzją z dnia 14 lipca 2003 r. Bundesversicherungsanstalt oddalił jej zażalenie.

³⁸ W dniu 9 sierpnia 2003 r. M. Möser zwróciła się do sądu krajowego o stwierdzenie nieważności tej decyzji. Sąd ten z tych samych względów, które zostały przedstawione w sprawie C-396/05 i po ustaleniu, że zainteresowana nie miała również prawa do wypłaty emerytury z polskiego systemu emerytalnego, postanowił zawiesić postępowanie i przedłożyć Trybunałowi pytanie prejudycjalne sformułowane w identyczny sposób jak pytanie przedstawione w sprawie C-396/05.

Sprawa C-450/05

- 39 P. Wachter urodził się w Rumunii w 1936 r. Ma obywatelstwo austriackie i ma status przesiedlonego (wysiedlonego) w rozumieniu niemieckiej ustawy o przesiedlonych i uchodźcach (Bundesvertriebenengesetz, zwanej dalej „BVG”).
- 40 W 1970 r. opuścił on Rumunię, by osiedlić się i pracować w Austrii, gdzie od tego czasu ma miejsce zamieszkania. W miesiącu listopadzie 1995 r. Bundesversicherungsanstalt na podstawie FRG uznał okresy zatrudnienia i okresy składkowe ukończone przez P. Wachtera w Rumunii w okresie od września 1953 r. do października 1970 r. za okresy obowiązkowego opłacania składek w niemieckim systemie ubezpieczenia emerytalnego, jako że zainteresowany posiada status osoby przesiedlonej w rozumieniu BVG.
- 41 W czerwcu 1999 r. P. Wachter złożył wniosek o wypłatę emerytury od dnia 1 sierpnia 1999 r., kiedy ukończył 63 lata. Wniosek ten został oddalony z uzasadnieniem, że okresy składkowe ukończone w zagranicznej instytucji i dające uprawnienie do emerytury na warunkach określonych przez FRG nie mogą powodować wypłaty emerytury za granicę. Wspólnotowe rozporządzenia, które zastąpiły konwencję niemiecko-austriacką z 1966 r., nie przewidywały innej możliwości.
- 42 Skarga wniesiona przez P. Wachtera na tę decyzję do Sozialgericht Berlin została oddalona wyrokiem z dnia 9 lipca 2001 r.
- 43 Na poparcie apelacji wniesionej do Landessozialgericht Berlin-Brandenburg, P. Wachter podnosi, że na mocy konwencji niemiecko-austriackiej z 1966 r. miał on do dnia 31 grudnia 1993 r., jako obywatel austriacki mający miejsce zamieszkania

w Austrii, taki sam status jak obywatel niemiecki mający miejsce zamieszkania w Niemczech. Tymczasem, jako że konwencja ta została uchylona począwszy od dnia 1 stycznia 1994 r. przez rozporządzenie nr 1408/71, zasada równości terytorialnej, jaką ona przewidywała, miała zastosowanie tylko pod pewnymi warunkami, których on nie spełniał [załącznik III część A i B pkt 35 lit. e) do rozporządzenia nr 1408/71 i załącznik VI część C pkt 1 do tego rozporządzenia].

44 P. Wachter podnosi, że stosowanie rozporządzenia nr 1408/71 skutkowało postawieniem go w gorszej sytuacji niż sytuacja, w jakiej się znajdował poprzednio. Zasada swobodnego przepływu osób stoi jego zdaniem na przeszkodzie takiemu skutkowi.

45 Sąd krajowy zauważa, że stosownie do obowiązującego prawa niemieckiego emerytury należne z tytułu okresów objętych FRG nie mogą być wypłacane za granicę, ale art. 4 ust. 1 zdanie pierwsze konwencji niemiecko-austriackiej z 1966 r. przewidywał wypłatę za granicę emerytur, mających za podstawę okresy składkowe w oparciu o FRG. Zasada równości terytorialnej miała zatem zastosowanie bez ograniczenia, ponieważ konwencja kładła tamę stosowaniu przepisów ustawodawstwa niemieckiego uniemożliwiającego wypłatę za granicę emerytur w takim przypadku (§ 110 ust. 2, § 113 ust. 1 i § 272 SGB VI).

46 Sąd ten stawia pytanie, czy stosowanie w Republice Austrii począwszy od dnia 1 stycznia 1994 r. rozporządzenia nr 1408/71, które automatycznie uchyla wszystkie dwustronne konwencje, jest zgodne z prawem do swobodnego przemieszczania się, gwarantowanym przez traktat.

47 Sąd krajowy dodaje, że art. 10 rozporządzenia nr 1408/71 przewiduje wprowadzenie równości terytorialną. Jednakże równość ta jego zdaniem jest ponownie uchylona przez postanowienia załącznika VI część C pkt 1 do rozporządzenia nr 1408/71

dotyczące okresów składkowych ukończonych na częściach terytorium, na którym obowiązywały ustawy zabezpieczenia społecznego Rzeszy Niemieckiej, a także okresów ukończonych w oparciu o FRG.

⁴⁸ Istnieje jednak jego zdaniem wyjątek od tego ograniczenia zasady eksportu świadczeń zabezpieczenia społecznego, a konkretnie w związku z art. 4 ust. 1 zdanie pierwsze konwencji niemiecko-austriackiej z 1966 r. Postanowienia załącznika III część A i B, pkt 35 lit. e) do rozporządzenia nr 1408/71 wyliczają bowiem, odpowiednio, postanowienia konwencji o zabezpieczeniu społecznym, które obowiązują w dalszym ciągu bez względu na art. 6 tego rozporządzenia, i pozostające w mocy postanowienia tych samych konwencji, z których nie mogą skorzystać wszystkie osoby, do których stosuje się wyżej wspomniane rozporządzenie. Jednakże P. Wachter jego zdaniem nie spełnił przesłanek w nich określonych, by móc powołać się na konwencję niemiecko-austriacką z 1966 r.

⁴⁹ Zdaniem sądu krajowego nie jest wykluczone, że postanowienia załącznika III część A i B pkt 35 lit. e), a także załącznika VI część C pkt 1 do rozporządzenia nr 1408/71 są, przynajmniej w takiej sytuacji jak ta będąca przedmiotem sporu przed sądem krajowym, sprzeczne z zasadą swobodnego przepływu osób, a w szczególności z zasadą eksportu świadczeń zabezpieczenia społecznego, o której stanowi art. 42 WE, ponieważ skutkują one jego zdaniem tym, że stanowią przeszkodę dla wypłaty zainteresowanemu emerytury do innego państwa członkowskiego, przez to, że opiera się ona wyłącznie na okresach składkowych ukończonych w oparciu o FRG.

⁵⁰ W tych okolicznościach Landessozialgericht Berlin-Brandenburg postanowił zawiesić postępowanie i przedłożyć Trybunałowi następujące pytanie prejudycjalne:

„Czy załącznik III część A pkt 35 [zatytułowana] »Niemcy–Austria« lit. e) oraz część B pkt 35 [zatytułowana] »Niemcy–Austria« lit. e) do rozporządzenia Rady (EWG) nr 1408/71 oraz załącznik VI część C [zatytułowana] »Niemcy« pkt 1 do tego

rozporządzenia jest zgodny z prawem wspólnotowym wyższego rzędu, w szczególności z zasadą swobodnego przemieszczania się określoną w art. 39 WE w związku z art. 42 WE?”.

- 51 Pismem złożonym w dniu 2 lutego 2006 r. sąd krajowy uściślił pytanie prejudycjalne w następujący sposób:

- „1) Przez załącznik III część A i B pkt 35 [zatytułowane] »Niemcy–Austria« lit. e) do rozporządzenia nr 1408/71 — po przenie numerowaniu załączników do rozporządzenia nr 1408/71 w związku z rozszerzeniem Unii Europejskiej w dniu 1 maja 2004 r. pkt 83 — rozumiemy wersję obowiązującą do wejścia w życie w dniu 5 maja 2005 r. rozporządzenia (WE) nr 647/2005. Regulacja zawarta w załączniku odpowiada art. 14 ust. 2 lit. b) [konwencji niemiecko-austriackiej z 1995 r.], do której odnosi się także pytanie prejudycjalne, jeżeli chodzi o odpowiednią sytuację prawną w 1999 r. (ukończenie 63 roku życia).
- 2) Załącznik VI część C [zatytułowana] »Niemcy« pkt 1 do rozporządzenia (EWG) nr 1408/71 odpowiada załącznikowi VI części D [zatytułowanej] »Niemcy« pkt 1 do rozporządzenia nr 1408/71 po przenie numerowaniu w związku z rozszerzeniem Unii Europejskiej w dniu 1 maja 2004 r.”.

W przedmiocie pytania prejudycjalnego

W przedmiocie pytania prejudycjalnego w sprawach C-396/05 i C-419/05

- 52 Zgodnie z załącznikiem VI część C pkt 1 do rozporządzenia nr 1408/71, art. 10 tego rozporządzenia, który wprowadza zasadę uchylenia klauzul zamieszkania, nie

uchybia przepisom, na mocy których okresy ukończone poza terytorium Republiki Federalnej Niemiec nie powodują lub powodują tylko pod pewnymi warunkami wypłatę świadczeń w sytuacji, gdy uprawnione osoby mają miejsce zamieszkania poza tym terytorium.

- 53 Pytanie sądu krajowego zmierza w istocie do ustalenia, czy postanowienia załącznika VI część C pkt 1 do rozporządzenia nr 1408/71 są zgodne z zasadą swobodnego przepływu osób, a w szczególności z art. 42 WE, przez to, że pozwalają one, w okolicznościach takich jak te w postępowaniu przed sądem krajowym, na uzależnienie, przy wypłacie emerytur, uwzględnienia okresów składkowych ukończonych w okresie między 1937 r. a 1945 r. na częściach terytorium, na którym obowiązywały ustawy zabezpieczenia społecznego Rzeszy Niemieckiej, lecz znajdujących się poza terytorium Republiki Federalnej Niemiec, od spełnienia warunku posiadania przez uprawnionego miejsca zamieszkania w tym państwie członkowskim.
- 54 Należy przede wszystkim zbadać, czy tego rodzaju sytuacja, jak ta skarżących w postępowaniu przed sądem krajowym, objęta jest zakresem stosowania rozporządzenia nr 1408/71.
- 55 Na wstępie należy stwierdzić, że — jak wynika z art. 94 ust. 2 rozporządzenia nr 1408/71 — osoby w sytuacji takiej, jak sytuacja D. Habelt i M. Möser mogą domagać się uwzględnienia przy ustaleniu praw wynikających z tego rozporządzenia, w tym konkretnym przypadku poczynawszy od dnia 1 lutego 1988 r., wszystkich okresów ubezpieczenia, zatrudnienia lub zamieszkania ukończonych w oparciu o ustawodawstwo niemieckie, zanim rozporządzenie zaczęło obowiązywać (zob. podobnie w szczególności wyrok z dnia 7 lutego 2002 r. w sprawie C-28/00 Kauer, Rec. str. I-1343, pkt 22 i 46).
- 56 Bezsporne ponadto jest to, że D. Habelt i M. Möser, będące emerytowanymi pracownikami należącymi do niemieckiego systemu zabezpieczenia społecznego, objęte są

podmiotowym zakresem rozporządzenia nr 1408/71, zdefiniowanym w jego art. 2 ust. 1, zgodnie z którym rozporządzenie to stosuje się w szczególności „do pracowników najemnych i osób prowadzących działalność na własny rachunek, którzy podlegają lub podlegały ustawodawstwu jednego lub kilku państw członkowskich i są obywatelami jednego z państw członkowskich”.

57 Jak bowiem wynika z orzecznictwa Trybunału, osoby posiadające uprawnienia emerytalne lub rentowe należne z tytułu ustawodawstwa jednego lub kilku państw członkowskich, nawet jeżeli nie wykonują działalności zawodowej, objęte są, z racji przynależności do systemu zabezpieczenia społecznego, postanowieniami rozporządzenia nr 1408/71 dotyczącymi pracowników (zob. w szczególności wyrok z dnia 5 marca 1998 r. w sprawie C-194/96 Kulzer, Rec. str. I-895, pkt 24).

58 Rentenversicherung i rząd niemiecki kwestionują jednakże, by sporne świadczenia objęte były przedmiotowym zakresem stosowania rozporządzenia nr 1408/71. Twierdzą, że owe świadczenia związane są z „systemami świadczeń dla ofiar wojny lub jej skutków”, które wyłączone są z zakresu stosowania tego rozporządzenia zgodnie z jego art. 4 ust. 4. Odsyłają oni w związku z tym do wyroków Trybunału z dnia 31 marca 1977 r. w sprawie 79/76 Fossi, Rec. str. 667 oraz z dnia 22 lutego 1979 r. w sprawie 144/78 Tinelli, Rec. str. 757, które ich zdaniem potwierdzają zasadność wyłączenia świadczeń, takich jak te w postępowaniu przed sądem krajowym, z zakresu stosowania rozporządzenia nr 1408/71.

59 Według Rentenversicherung i rządu niemieckiego, w wyrokach tych, które dotyczyły rent wypadkowych i świadczeń inwalidzkich za okresy składkowe ukończone przed 1945 r. na częściach terytorium, na którym obowiązywały ustawy zabezpieczenia społecznego Rzeszy Niemieckiej, lecz znajdujących się poza terytorium Republiki Federalnej Niemiec, Trybunał orzekł, że rent tych i świadczeń nie należało traktować jako objętych zabezpieczeniem społecznym. Przy tym uwzględnił on okoliczność, że właściwe instytucje ubezpieczeniowe, w których zrzeszone były osoby, których dotyczyło przedmiotowe postanowienie, już nie istniały lub znajdowały się poza teryto-

rium Republiki Federalnej Niemiec, że przedmiotowe ustawodawstwo niemieckie miało na celu złagodzenie określonych sytuacji powstałych w związku ze zdarzeniami związanymi z reżimem narodowosocjalistycznym i drugą wojną światową, a w końcu, że wypłata przedmiotowych świadczeń miała charakter uznaniowy w stosunku do obywateli, którzy mieli miejsce zamieszkania za granicą.

⁶⁰ Według Rentenversicherung i rządu niemieckiego względy te w dalszym ciągu zachowują aktualność w dniu dzisiejszym. Instytucje zabezpieczenia społecznego z tamtych czasów, włączając w to RfA, zostały rozwiązane wskutek zmian terytorialnych, a także wędrówki ludności w trakcie i po zakończeniu drugiej wojny światowej, i uprawnienia wynikające z tych okresów nie mogą już być realizowane w tych instytucjach. Odpowiednie postanowienia SGB VI, w szczególności § 271 i 272, stanowią ich zdaniem uregulowania szczególne dotyczące następstw owej wojny. Świadczenia emerytalne za te okresy są ich zdaniem świadczeniami, jakie Republika Federalna Niemiec ponosi z racji swej odpowiedzialności historycznej; czyniąc to, owo państwo członkowskie ich zdaniem zawsze dbało o to, by zainteresowane osoby posiadały zwykle miejsce zamieszkania w Niemczech i by zachowywały miejsce swego zamieszkania w okresie pobierania emerytury.

⁶¹ Ta argumentacja nie może zostać uwzględniona.

⁶² Zgodnie z art. 4 ust. 1 lit. c) i d) rozporządzenia nr 1408/71 stosuje się je do wszystkich ustawodawstw odnoszących się do działów zabezpieczenia społecznego, które dotyczą emerytur i rent rodzinnych, jako do świadczeń zabezpieczenia społecznego.

⁶³ Świadczenie można uznać za świadczenie z tytułu zabezpieczenia społecznego, jeżeli jest przyznawane uprawnionym bez jakiejkolwiek indywidualnej i uznaniowej oceny potrzeb osobistych, w oparciu o sytuację określoną prawnie, oraz jeżeli dotyczy ono jednego z ryzyk wyraźnie wymienionych w art. 4 ust. 1 rozporządzenia nr 1408/71 (zob. w szczególności wyrok z dnia 21 lutego 2006 r. w sprawie C-286/03 Hosse, Zb.Orz. str. I-1771, pkt 37).

⁶⁴ Jak wynika z utrwalonej linii orzecznictwa Trybunału, cel art. 39 WE i 42 WE nie zostałyby osiągnięty, gdyby wskutek skorzystania z prawa do swobodnego przemieszczania się pracownicy musieli stracić korzyści z zabezpieczenia społecznego, jakie daje im ustawodawstwo państwa członkowskiego, w szczególności gdy korzyści te stanowią ekwiwalent odprowadzonych przez nich składek (zob. w szczególności wyrok z dnia 8 marca 2001 r. w sprawie C-215/99 Jauch, Rec. str. I-1901, pkt 20).

⁶⁵ Prawdą jest, że prawodawca wspólnotowy uprawniony jest do przyjęcia, w ramach wykonania art. 42 WE, przepisów wyłączających określone świadczenia z zakresu stosowania tych przepisów wykonawczych. Podobne przepisy, takie jak te, o których mowa w art. 4 ust. 4 rozporządzenia nr 1408/71, winny jednak podlegać ścisłej wykładni (zob. w szczególności ww. wyrok w sprawie Hosse, pkt 37). Oznacza to, że mogą one mieć zastosowanie tylko do świadczeń spełniających wskazane w nich warunki. Artykuł 4 ust. 4 tego rozporządzenia wyłącza z jego zakresu stosowania systemy świadczeń dla ofiar wojny lub jej skutków.

⁶⁶ Jak wynika z postanowień odsyłających, § 247 ust. 3 zdanie pierwsze SGB VI oznacza, że okresy składkowe ukończone przez skarżące w postępowaniu przed sądem krajowym na częściach terytorium, na którym obowiązywały ustawy zabezpieczenia społecznego Rzeszy Niemieckiej w okresie, o którym mowa w postępowaniach przed sądem krajowym, nie są uznawane za takie właśnie okresy ze względu na wojnę, lecz ze względu na to, iż składki odprowadzone były w oparciu o niemieckie ustawy w dziedzinie ubezpieczenia emerytalnego. Sporne świadczenia finansowane są, podobnie jak emerytury, które mają oparcie w okresach ukończonych na terytorium dzisiejszej Republiki Federalnej Niemiec, ze składek ubezpieczonych wykonujących tę działalność obecnie (§ 153 SGB VI).

⁶⁷ Co więcej, wypłata tych świadczeń uprawnionym mającym miejsce zamieszkania poza terytorium Republiki Federalnej Niemiec nie jest uznaniowa, choćby dlatego,

że § 272 ust. 1 i 3 SGB VI stanowi, iż emerytury za okresy składkowe ukończone na częściach terytorium, na którym obowiązywały ustawy zabezpieczenia społecznego Rzeszy Niemieckiej, są co do zasady wypłacane za granicę, gdy uprawnieni urodzili się przed dniem 19 maja 1950 r. i przenieśli miejsce zwykłego zamieszkania za granicę przed dniem 19 maja 1990 r.

68 Jeżeli chodzi o ich cel i warunki przyznania, świadczenia, takie jak te, o których mowa w postępowaniu przed sądem krajowym, nie mogą z tego powodu być uznane za świadczenia dla ofiar wojny lub jej skutków, o których stanowi art. 4 ust. 4 rozporządzenia nr 1408/71.

69 W konsekwencji świadczenia takie, biorąc pod uwagę charakterystyczne cechy określone w pkt 66 i 67 niniejszego wyroku, winny być uznane za świadczenia emerytalne i renty rodzinne w rozumieniu art. 4 ust. 1 lit. c) i d) rozporządzenia nr 1408/71.

70 Wbrew tezie bronionej przez Rentenversicherung i rząd niemiecki okoliczność, że RfA przestała istnieć po drugiej wojnie światowej, nie zmienia tej konkluzji, niezależnie od tego, co stało się z kapitałem zgromadzonym przez RfA i jego majątkiem, skoro bezoporne jest, że składki odprowadzone zostały w oparciu o niemieckie ustawy z dziedziny ubezpieczenia emerytalnego w rozumieniu § 247 ust. 3 pkt 1 SGB VI.

71 Co więcej, osoby, które w spornym okresie, podobnie jak skarżące w postępowaniu przed sądem krajowym, ubezpieczone były w RfA, ale, odmiennie niż te ostatnie, miały miejsce swego zamieszkania na terytorium dzisiejszej Republiki Federalnej Niemiec, nie są objęte sporną klauzulą miejsca zamieszkania, mimo że w obydwu przypadkach składki z zabezpieczenia społecznego odprowadzone zostały do RfA, który w międzyczasie przestał istnieć.

- 72 Wniosek znajdujący się w pkt 69 niniejszego wyroku znajduje potwierdzenie w deklaracji Republiki Federalnej Niemiec opartej na art. 5 rozporządzenia nr 1408/71 (Dz.U. 2003, C 210, str. 1), która w pkt I, dotyczącym ustawodawstw i systemów określonych w art. 4 ust. 1 i 2 tego rozporządzenia, wskazuje w części 3 lit. a) w odniesieniu do ustawowego systemu ubezpieczenia emerytalnego, kodeks socjalny, księgę VI z dnia 18 grudnia 1989 r., w której znajduje się § 247 SGB VI.
- 73 Ponieważ sytuacja stron skarżących w postępowaniu przed sądem krajowym objęta jest zakresem stosowania rozporządzenia nr 1408//71, należy zwrócić uwagę na fakt, iż na mocy art. 10 tego rozporządzenia uchylenie klauzul zamieszkania jest zapewnione „o ile niniejsze rozporządzenie nie stanowi inaczej”.
- 74 Jak ustalono już wcześniej, załącznik VI część C pkt 1 do rozporządzenia nr 1408/71 stanowi właśnie, że przepisy art. 10 tego rozporządzenia pozostają bez uszczerbku dla przepisów, na podstawie których okresy ukończone poza terytorium Republiki Federalnej Niemiec nie powodują albo powodują tylko w pewnych warunkach wypłatę świadczeń, jeśli uprawnieni zamieszkują poza tym terytorium.
- 75 Należy zatem po drugie zbadać, czy, jak pyta o to sąd krajowy, art. 42 WE stoi na przeszkodzie temu przepisowi załącznika VI, w zakresie w jakim pozwala on na uzależnienie, w okolicznościach takich jak te w postępowaniu przed sądem krajowym, uwzględnienia okresów składkowych ukończonych na częściach terytorium, na którym obowiązywały ustawy zabezpieczenia społecznego Rzeszy Niemieckiej przy wypłacie świadczeń emerytalnych, od spełnienia warunku, zgodnie z którym uprawniony ma miejsce zamieszkania na terytorium Republiki Federalnej Niemiec.
- 76 Bezsporne jest w postępowaniach przed sądami krajowymi, że przeniesienie miejsca zamieszkania zainteresowanych do państwa członkowskiego innego niż Republika Federalna Niemiec skutkowało znacznym obniżeniem ich emerytur.

77 Rentenversicherung i rząd niemiecki twierdzą, że wynikająca stąd przeszkoda dla swobodnego przepływu osób uzasadniona jest tym, że ma ona na celu zapewnienie integracji ze społeczeństwem Republiki Federalnej Niemiec uchodźców z dawnych terenów wschodnich, podobnie jak pozwala ona temu państwu członkowskiemu zabezpieczyć się przed trudnymi do przewyższenia finansowymi konsekwencjami zakończenia istnienia RfA, z uwagi na liczbę potencjalnych uprawnionych, która jest prawie niemożliwa do opanowania z racji drugiej wojny światowej, w trakcie której znaczne części Europy Wschodniej znajdowały się w niemieckim władaniu. Ta grupa osób nie może ich zdaniem być racjonalnie ograniczona innym obiektywnym kryterium niż to, dotyczące miejsca zamieszkania.

78 Należy wskazać, że postanowienia rozporządzenia nr 1408/71 dotyczące uchylenia klauzul zamieszkania stanowią przepisy wykonawcze do art. 42 WE przyjęte dla ustanowienia w dziedzinie zabezpieczenia społecznego swobodnego przepływu pracowników, gwarantowanego przez art. 39 WE (zob. w szczególności ww. wyrok w sprawie Jauch, pkt 20 oraz z dnia 11 września 2007 r. w sprawie C-287/05 Hendrix, Zb.Orz. str. I-6909, pkt 52). Trybunał orzekł również, że przepisy rozporządzenia nr 1408/71, które mają na celu zapewnienie skorzystania ze świadczeń zabezpieczenia społecznego na koszt państwa właściwego, nawet gdy ubezpieczony, który pracował wyłącznie w państwie swego pochodzenia, ma miejsce zamieszkania lub przenosi miejsce swego zamieszkania do innego państwa członkowskiego, przyczyniają się niewątpliwie do zapewnienia swobody przepływu pracowników w oparciu o art. 39 WE, ale także obywateli Unii wewnątrz Wspólnoty Europejskiej w oparciu o art. 18 WE (zob. podobnie w szczególności wyrok z dnia 23 listopada 2000 r. w sprawie C-135/99 Elsen, Rec. str. I-10409, pkt 35).

79 Jak słusznie zauważyła Komisja Wspólnot Europejskich, odmowa przez władze niemieckie uwzględnienia przy obliczaniu świadczeń emerytalnych składek odprowadzonych przez skarżące w postępowaniach przed sądami krajowymi za sporne okresy w oczywisty sposób utrudnia, a nawet uniemożliwia, wykonywanie przez zainteresowane ich prawa do swobodnego przemieszczania się wewnątrz Unii, i stanowi tym samym przeszkodę dla tej swobody.

80 Konieczne jest przeanalizowanie, czy odmowa taka może być obiektywnie uzasadniona.

81 Jeżeli chodzi o świadczenia specjalne o charakterze nieskładkowym, o których mowa w załączniku IIa do rozporządzenia nr 1408/71, Trybunał orzekł, że dozwolone jest przyjęcie przez prawodawcę wspólnotowego w ramach wykonania art. 42 WE przepisów stanowiących odstępstwo od zasady eksportu świadczeń zabezpieczenia społecznego. W szczególności, jak to już Trybunał przyznał, warunek posiadania miejsca zamieszkania w państwie instytucji właściwej może słusznie być wymagany przy przyznawaniu świadczeń ściśle związanych z otoczeniem socjalnym (zob. w szczególności wyroki z dnia 27 września 1988 r. w sprawie 313/86 Lenoir, Rec. str. 5391, pkt 16; z dnia 4 listopada 1997 r. w sprawie C-20/96 Snares, Rec. str. I-6057, pkt 42 oraz z dnia 6 lipca 2006 r. w sprawie C-154/05 Kersbergen-Lap i Dams-Schipper, Zb.Orz. str. I-6249, pkt 33).

82 Taka sytuacja oczywiście nie ma miejsca w przypadku takich świadczeń zabezpieczenia społecznego, jak te w postępowaniach przed sądami krajowymi, objętych zakresem stosowania art. 4 ust. 1 rozporządzenia nr 1408/71, które to świadczenia nie są związane z otoczeniem socjalnym cechującym właściwe państwo członkowskie, które je wprowadziło, i tym samym nie mogą podlegać warunkowi zamieszkania. W tych warunkach zezwolenie właściwemu państwu członkowskiemu na przedstawienie uzasadnienia dotyczącego integracji do życia społecznego tego państwa dla wprowadzenia klauzuli zamieszkania sprzeciwiałoby się wprost podstawowemu celowi Unii, jakim jest ułatwianie przepływu osób wewnątrz niej i ich integracji w społeczeństwach innych państw członkowskich.

83 Ponadto o ile Trybunał przyznał już, że ryzyko poważnego zagrożenia dla równowagi finansowej systemu zabezpieczenia społecznego może uzasadniać podobne przeszkody (zob. w szczególności wyrok z dnia 28 kwietnia 1998 r. w sprawie C-158/96 Kohll, Rec. str. I-1931, pkt 41), należy jednak stwierdzić, że rząd niemiecki nie wykazał, w jaki sposób przeniesienia miejsca zamieszkania poza granice Niemiec, takie jak te dokonane w postępowaniach przed sądami krajowymi, mogą zwiększyć zobowiązania finansowe niemieckiego systemu zabezpieczenia społecznego.

84 Zatem naruszeniem art. 42 WE jest sytuacja, w której przyznanie świadczenia emerytalnego, takiego jak to, o którym mowa w postępowaniu przed sądem krajowym, może, w oparciu o załącznik VI część C pkt 1 do rozporządzenia nr 1408/71, uzależnione być od wymogu posiadania miejsca zamieszkania na terytorium właściwego państwa.

85 W świetle powyższych uwag, na zadane pytanie należy odpowiedzieć w ten sposób, że przepisy załącznika VI część C pkt 1 do rozporządzenia nr 1408/71 są niezgodne z zasadą swobodnego przepływu osób, a w szczególności z art. 42 WE, w zakresie w jakim umożliwiają one, w okolicznościach takich jak te w postępowaniu przed sądem krajowym, uzależnienie, przy wypłacie świadczeń emerytalnych, uwzględnienia okresów składkowych ukończonych w latach 1937–1945 na częściach terytorium, na którym obowiązywały ustawy zabezpieczenia społecznego Rzeszy Niemieckiej, lecz znajdujących się poza terytorium Republiki Federalnej Niemiec, od wymogu posiadania przez uprawnionego miejsca zamieszkania na terytorium tego państwa członkowskiego.

W przedmiocie pytania prejudycjalnego w sprawie C-450/05

86 Pytanie sądu krajowego zmierza w istocie do ustalenia po pierwsze, czy postanowienia załącznika III część A i B pkt 35 lit. e) do rozporządzenia nr 1408/71 są zgodne z art. 39 WE i art. 42 WE, a po drugie, czy przepisy załącznika VI część C pkt 1 do tego rozporządzenia są zgodne z zasadą swobodnego przepływu pracowników, a w szczególności z art. 42 WE, w zakresie w jakim przepisy te pozwalają, w okolicznościach takich jak te w postępowaniu przed sądem krajowym, na uzależnienie, przy wypłacie świadczeń emerytalnych, uwzględnienia okresów składkowych ukończonych w oparciu o FRG w latach 1953–1970 w Rumunii, od wymogu posiadania przez uprawnionych miejsca zamieszkania na terytorium Republiki Federalnej Niemiec.

W przedmiocie zgodności z prawem przepisów załącznika III część A i B pkt 35 lit. e) do rozporządzenia nr 1408/71

⁸⁷ Stosownie do art. 7 ust. 2 lit. c) rozporządzenia nr 1408/71 postanowienia konwencji o zabezpieczeniu społecznym, o których mowa w załączniku III do tego rozporządzenia, pozostają w mocy, nie naruszając art. 6 tego rozporządzenia, zgodnie z którym rozporządzenie to, w odniesieniu do podmiotowego i przedmiotowego zakresu obowiązywania, zastępuje co do zasady konwencje zabezpieczenia społecznego wiążące dwa lub więcej państw członkowskich.

⁸⁸ Zgodnie z załącznikiem III część A i B pkt 35 lit. e) do rozporządzenia nr 1408/71, art. 4 ust. 1 konwencji niemiecko-austriackiej z 1966 r. stosuje się dalej, jeżeli świadczenie zostało już wypłacone lub jest płatne w dniu 1 stycznia 1994 r. albo beneficjent wybrał Austrię na miejsce zwykłego zamieszkania przed dniem 1 stycznia 1994 r., a wypłata rent lub emerytur należnych z tytułu ubezpieczenia emerytalno-rentowego i wypadkowego rozpoczyna się przed dniem 31 grudnia 1994 r. Stosowanie ww. art. 4 ust. 1, niezależnie od art. 6 rozporządzenia nr 1408/71, dotyczy ustawodawstwa niemieckiego, które według sądu krajowego przewiduje, że okresy ubezpieczenia ukończone poza terytorium Republiki Federalnej Niemiec nie dają prawa do świadczeń lub dają je tylko pod pewnymi warunkami w sytuacji, gdy uprawnieni do tych świadczeń nie mają miejsca zamieszkania na tym terytorium.

⁸⁹ Owe przepisy wyżej wspomnianego załącznika III odpowiadają przepisom art. 14 ust. 2 lit. b) konwencji niemiecko-austriackiej z 1995 r., która weszła w życie w dniu 1 października 1998 r., według których art. 4 ust. 1 konwencji niemiecko-austriackiej z 1966 r. obowiązuje dalej w przypadkach w tym załączniku określonych.

- 90 Jak zauważa sąd krajowy, sytuacja P. Wachtera, który nie jest objęty żadnym z mających znaczenie w sprawie postanowień SGB VI, by być uprawnionym do wypłaty świadczeń, o których mowa w postępowaniu przed sądem krajowym, nie jest także objęty żadną z wyżej wskazanych sytuacji, jako że nabył on uprawnienia emerytalne dopiero w dniu 1 sierpnia 1999 r.
- 91 Przed sądem krajowym P. Wachter zauważa, że o ile do dnia 1 stycznia 1994 r., dnia wejścia w życie rozporządzenia nr 1408/71 w odniesieniu do Republiki Austrii (zob. pkt 94 niniejszego wyroku), mógł on powołać się na art. 4 ust. 1 zdanie pierwsze konwencji niemiecko-austriackiej z 1966 r., by skorzystać z uchylecia klauzuli zamieszkania tam ustanowionej, to zastosowanie rozporządzenia nr 1408/71 skutkowało, zgodnie z jego art. 6, zastąpieniem konwencji przez rozporządzenie.
- 92 Wprawdzie art. 7 ust. 2 lit. c) rozporządzenia nr 1408/71 stanowi, że nie naruszając przepisów jego art. 6, stosuje się postanowienia konwencji o zabezpieczeniu społecznym, wymienione w załączniku III do tego rozporządzenia. Jednakże, na co zwrócono uwagę wcześniej, P. Wachter nie spełnia wymogów określonych w części A i B ust. 35 lit. e) ww. załącznika, by powołać się na art. 4 ust. 1 zdanie pierwsze konwencji niemiecko-austriackiej z 1966 r. i tym samym skorzystać z wypłaty świadczeń emerytalnych z FRG w sytuacji, gdy nie ma on miejsca zamieszkania na terytorium Republiki Federalnej Niemiec.
- 93 W celu udzielenia odpowiedzi sądowi krajowemu, trzeba sprawdzić, czy — wbrew tezie bronionej przez Rentenversicherung i rząd niemiecki — sytuacja taka jak ta wnioskodawcy w postępowaniu przed sądem krajowym, objęta jest zakresem stosowania rozporządzenia nr 1408/71.

94 W związku z tym należy przede wszystkim zwrócić uwagę na to, że rozporządzenie nr 1408/71 zaczęło obowiązywać w Republice Austrii w dniu 1 stycznia 1994 r. wskutek Porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym z dnia 2 maja 1992 r. (Dz.U. 1994, L 1 str. 3) i że rozporządzenie to stosowane jest począwszy od dnia 1 stycznia 1995 r. w stosunku do tego państwa członkowskiego jako członka Unii.

95 Na podstawie art. 94 ust. 2 rozporządzenia nr 1408/71 osoba znajdująca się w sytuacji P. Wachtera może domagać się uwzględnienia, dla ustalenia uprawnień wynikających z tego rozporządzenia, w tym konkretnym przypadku od dnia 1 sierpnia 1999 r., wszystkich okresów ubezpieczenia, zatrudnienia lub zamieszkania ukończonych zgodnie z ustawodawstwem państwa członkowskiego przed datą stosowania tego rozporządzenia.

96 Następnie, jak wynika z pkt 56 i 57 niniejszego wyroku, osoba znajdująca się w sytuacji P. Wachtera, będąca emerytowanym austriackim pracownikiem pobierającym świadczenia emerytalne w oparciu o ustawodawstwo niemieckie, objęta jest podmiotowym zakresem stosowania rozporządzenia nr 1408/71, zdefiniowanym w jego art. 2 ust. 1, zgodnie z którym rozporządzenie to stosuje się w szczególności „do pracowników najemnych i osób prowadzących działalność na własny rachunek, którzy podlegają lub podlegały ustawodawstwu jednego lub kilku państw członkowskich i są obywatelami jednego z państw członkowskich”.

97 Okoliczność, iż P. Wachter, po opuszczeniu Rumunii, osiedlił się w Austrii w 1970 r., nie pracując ani nie mieszkając następnie w innym państwie członkowskim, nie zmienia tej konkluzji, zwłaszcza dlatego że zainteresowany domaga się przyznania emerytury w oparciu o ustawodawstwo państwa członkowskiego innego niż to, w którym ma miejsce zamieszkania (zob. podobnie zwłaszcza wyrok z dnia 10 maja 2001 r. w sprawie C-389/99 Rundgren, Rec. str. I-3731, pkt 35).

- 98 Rentenversicherung i rząd niemiecki kwestionują to, że świadczenia, o których mowa w postępowaniu przed sądem krajowym oparte o FRG, objęte są przedmiotowym zakresem rozporządzenia nr 1408/71, uzasadniając to tym, że mają one związek z „systemami świadczeń dla ofiar wojny lub jej skutków”, które wyłączone są z zakresu stosowania tego rozporządzenia zgodnie z jego art. 4 ust. 4.
- 99 Rząd niemiecki zwraca w związku z tym uwagę, że okresy składkowe ukończone w zagranicznej instytucji ubezpieczenia emerytalnego mogą być liczone jako niemieckie okresy ubezpieczenia, gdy ubezpieczony w szczególności należał do osób przesiedlonych i repatriowanych uznanych przez BVG, tj. w szczególności do osób, które jako obywatele niemieccy lub osoby pochodzenia niemieckiego mieszkały na wschodnich terenach niemieckich lub za granicą i które straciły swe miejsce zamieszkania z powodu zdarzeń związanych z drugą wojną światową wskutek zmiany miejsca zamieszkania spowodowanego wydaleniem lub masową ucieczką.
- 100 Ustawodawstwo to winno być rozpatrywane w kontekście sytuacji mniejszości niemieckich mieszkających w Europie Wschodniej i w Azji centralnej, które doświadczone zostały w szczególny sposób w trakcie drugiej wojny światowej i po niej. Z tego powodu Republika Federalna Niemiec uznać miała szczególną odpowiedzialność za ten los. Odpowiedzialność ta realizowana ma być w taki sposób, że po pierwsze osoby, o które chodzi, mogą budować swą przyszłość w dawnej ojczyźnie albo wrócić do Niemiec w ramach przepisów prawnych dotyczących integracji, a po drugie ma być wspierana integracja socjalna repatriantów.
- 101 FRG stanowić ma część owych przepisów dotyczących integracji i osoby, o które chodzi, mają być, co do zasady, postawione w takiej samej sytuacji, jak gdyby zrealizowały swą karierę zawodową w Niemczech. Okresy składkowe ukończone przez zainteresowanych w zagranicznej instytucji ubezpieczenia emerytalnego mają być włączone do niemieckiego prawa emerytalnego i wypłacane w wysokości emerytur niemieckich.

102 Owa integracja ma być konieczna, bądź dlatego że właściwe zagraniczne instytucje ubezpieczeniowe nie eksportują swych emerytur, bądź dlatego że zagraniczne eksportowane emerytury nie wystarczają do zapewnienia zainteresowanym osobom w Niemczech dochodów wystarczających do zaspokojenia ich potrzeb. Świadczenia oparte na okresach objętych FRG przeznaczone mają być na przyznanie dodatkowej, zastępczej lub uzupełniającej gwarancji wobec ryzyka niezdolności do pracy z powodu wieku związanego z otoczeniem ekonomicznym i społecznym w Niemczech.

103 Ponadto przyznanie świadczeń opartych na okresach objętych FRG w Niemczech ma nie zależeć od tego, czy osoby zainteresowane odprowadziły składki do niemieckiego ubezpieczenia emerytalnego. Państwo federalne zwracać ma instytucjom ubezpieczenia emerytalnego, w oparciu o § 291b SGB VI przy użyciu środków publicznych, koszty związane z tymi świadczeniami. Te ostatnie stanowić mają z materialnego punktu widzenia rekompensatę za niedogodności związane z reżimem narodo-wo-socjalistycznym i wojną, przy jednoczesnym zachowaniu formy zabezpieczenia społecznego ułatwiającego integrację ludności, o której mowa, zarówno w sferze psychologicznej, jak i w sferze ekonomicznej.

104 Owe przepisy prawne mają być historycznie ograniczone i winny być postrzegane w kontekście złagodzenia skutków wojny. Ponadto świadczenia te mają być oparte na zasadzie integracji i narodowym uznaniu przesiedlenia, a także na złagodzeniu negatywnych następstw z tym związanych. Mają one nie stanowić jednakże żadnego odpowiednika składek odprowadzonych do instytucji, znajdującej się na dzisiejszym terytorium Republiki Federalnej Niemiec. Owa idea integracji ma być wciąż aktualna dzisiaj, ponad sześćdziesiąt lat od zakończenia drugiej wojny światowej.

105 W konsekwencji kryteria ustanowione w ww. wyrokach w sprawach Fossi i Tinelli mają być wciąż użyteczne. Sporne emerytury, mające swe źródło w ustawodawstwie dotyczącym przesiedlonych i które wciąż, mimo upływu czasu, realizować mają cel

integrowania w społeczeństwie niemieckim osób dotkniętych skutkami wojny, winny zostać uznane, zgodnie z tymi kryteriami, za „systemy świadczeń dla ofiar wojny”.

106 Argumentacja ta nie może zostać uwzględniona.

107 Jak wskazano w pkt 63 niniejszego wyroku, świadczenie można uznać za świadczenie z tytułu zabezpieczenia społecznego, jeżeli jest przyznawane uprawnionym bez jakiegokolwiek indywidualnej i uznaniowej oceny potrzeb osobistych, w oparciu o sytuację określoną prawnie, oraz jeżeli dotyczy ono jednego z ryzyk wyraźnie wymienionych w art. 4 ust. 1 rozporządzenia nr 1408/71.

108 Z orzecznictwa Trybunału przywołanego w pkt 65 niniejszego wyroku wynika także, że przepisy takie jak te w art. 4 ust. 4 rozporządzenia nr 1408/71 winny być interpretowane ściśle.

109 O ile prawdą jest, że w przypadku świadczeń opartych o okresy składkowe z tytułu FRG, odmiennie niż w przypadku świadczeń, o które chodzi w postępowaniach przed sądami krajowymi w sprawach C-396/05 i C-419/05, składki nie zostały odprowadzone w oparciu o niemieckie ustawy w dziedzinie ubezpieczenia emerytalnego, to jednak nie wynika stąd, że świadczenia oparte na okresach z tytułu FRG wyłączone są ze świadczeń, których dotyczy art. 4 ust. 1 rozporządzenia nr 1408/71.

110 Bezsporne jest, że celem FRG jest integracja ubezpieczonych, którym zaliczono okresy składkowe w rozumieniu tej ustawy, do niemieckiego ustawowego systemu emerytalnego, skoro ubezpieczeni ci traktowani są tak, jakby ukończyli te okresy ubezpieczenia w Niemczech.

- 111 Nadto, o ile występują sytuacje, w których świadczenia wypłacone z tytułu FRG mogą być uznane za nakierowane na złagodzenie trudnych sytuacji powstałych wskutek wydarzeń związanych z reżimem narodowosocjalistycznym i drugą wojną światową, to nie jest tak w sytuacji takiej jak sytuacja P. Wachtera.
- 112 Dochodzi do tego to, że wypłata spornych świadczeń uprawnionym niemającym miejsca zamieszkania na terytorium Republiki Federalnej Niemiec nie jest uznaniowa, choćby dlatego że § 272 ust. 1 i 2 SGB VI przewiduje, że emerytury za okresy składkowe wynikające z FRG są, co do zasady, wypłacane za granicę w sytuacji, gdy uprawnieni urodzili się przed dniem 19 maja 1950 r. i przenieśli swe zwykłe miejsce zamieszkania za granicę przed dniem 19 maja 1990 r.
- 113 Abstrahując od tego, że składki odprowadzone zostały do instytucji ubezpieczeniowych państw trzecich, sporne świadczenia nie mogą być uznane za świadczenia na rzecz ofiar wojny lub jej skutków, o których to świadczeniach stanowi art. 4 ust. 4 rozporządzenia nr 1408/71.
- 114 W konsekwencji świadczenia, o których mowa w postępowaniach przed sądami krajowymi, winny, w świetle charakterystyki opisanej w pkt 110–112 niniejszego wyroku, być uznane, podobnie jak te, o których mowa w sprawach C-396/05 i C-419/05, za świadczenia emerytalne i renty rodzinne w rozumieniu art. 4 ust. 1 lit. c) i d) rozporządzenia nr 1408/71, wskutek czego to ostatnie ma co do zasady zastosowanie, a w szczególności jego art. 10, zgodnie z którym uchylenie klauzuli zamieszkania zapewnione jest „o ile niniejsze rozporządzenie nie stanowi inaczej”.
- 115 Tymczasem, na co zwrócono uwagę wcześniej, załącznik VI część C pkt 1 do tego rozporządzenia przewiduje właśnie, że przepisy art. 10 tego rozporządzenia pozostają bez uszczerbku dla przepisów, na podstawie których okresy ukończone poza

terytorium Republiki Federalnej Niemiec nie powodują albo powodują tylko w pewnych warunkach wypłatę świadczeń, jeśli uprawnieni zamieszkują poza tym terytorium.

116 Stąd osoba znajdująca się w sytuacji P. Wachtera nie korzysta z prawa do wypłaty spornych świadczeń w sytuacji, gdy ma ona miejsce zamieszkania poza terytorium Republiki Federalnej Niemiec. Po pierwsze załącznik VI część C pkt 1 do rozporządzenia nr 1408/71 pozwala uzależnić uwzględnienie okresów ukończonych poza terytorium tego państwa członkowskiego od posiadania miejsca zamieszkania na terytorium tego państwa. Po drugie zainteresowany nie może domagać się uchylenia klauzuli zamieszkania w oparciu o art. 4 ust. 1 konwencji niemiecko-austriackiej z 1996 r., ponieważ załącznik III część A i B pkt 35 lit. e) do rozporządzenia nr 1408/71 nie obejmuje sytuacji takiego rodzaju jak sytuacja P. Wachtera. Po trzecie konwencja niemiecko-austriacka z 1995 r. jedynie powtarza w swoim art. 14 wyżej wspomniane postanowienia załącznika III.

117 Sąd krajowy zastanawia się, czy sytuacja tego rodzaju nie oznacza niezgodności przepisów tego załącznika III z art. 39 WE i 42 WE, ponieważ utrata przez uprawnionego, takiego jak P. Wachter, prawa do świadczeń emerytalnych z tytułu FRG wynika z braku stosowania art. 4 ust. 1 zdanie pierwsze konwencji niemiecko-austriackiej z 1996 r., w następstwie wejścia w życie rozporządzenia nr 1408/71 w Austrii oraz konwencji niemiecko-austriackiej z 1995 r., stosowanej począwszy od dnia 1 października 1998 r.

118 W pkt 22, 23 i 29 swego wyroku z dnia 7 lutego 1991 r. w sprawie C-227/89 Rönfeldt, Rec. str. I-323 Trybunał uznał, że o ile art. 6 i 7 rozporządzenia nr 1408/71 w jasny sposób wskazują, że zastąpienie przez rozporządzenie nr 1408/71 postanowień konwencji o zabezpieczeniu społecznym zawartych między państwami członkowskimi ma charakter bezwzględny i nie dopuszcza żadnych wyjątków poza przypadkami wyraźnie wskazanymi w rozporządzeniu, to należy jednakże ustalić, czy tego rodzaju zastąpienie, w sytuacji gdy prowadzi do postawienia pracowników, jeżeli chodzi o niektóre z ich praw, w sytuacji mniej korzystnej niż sytuacja wynikająca

z systemu poprzedniego, jest zgodne z zasadą swobodnego przepływu pracowników ustanowioną w art. 39 WE i 42 WE. Wykładni bowiem tych artykułów należy dokonać w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie utracie korzyści z zabezpieczenia społecznego, jaka wynikałaby dla zainteresowanych pracowników z niestosowania, wskutek wejścia w życie rozporządzenia nr 1408/71, konwencji obowiązujących między dwoma lub więcej państwami członkowskimi i włączonych do ich prawa krajowego.

119 Trybunał uściślił następnie, że zasada ta nie może jednak mieć zastosowania do pracowników, którzy skorzystali z prawa do swobodnego przemieszczania się dopiero po wejściu w życie tego rozporządzenia (zob. w szczególności wyrok z dnia 9 listopada 1995 r. w sprawie C-475/93 Thévenon, Rec. str. I-3813, pkt 28).

120 W sporze przed sądem krajowym bezsporne jest to, że zainteresowany osiedlił się w Austrii, by tam żyć i tam pracować, przed wejściem w życie w tym państwie członkowskim rozporządzenia nr 1408/71, którego postanowienia, poza wyjątkami, zastąpiły postanowienia konwencji niemiecko-austriackiej z 1966 r. Nie można dopuścić, by to zastąpienie mogło w danym przypadku pozbawić osobę w takiej sytuacji jak sytuacja P. Wachtera praw i korzyści wynikających dla niej z tej konwencji.

121 Okoliczność, że osoba taka nie migrowała między dwoma państwami członkowskimi, lecz pracowała i żyła w Rumunii przed osiedleniem się i podjęciem pracy w Austrii i nigdy nie żyła ani nie pracowała w innym państwie członkowskim, nie stoi na przeszkodzie stosowaniu art. 39 WE i 42 WE.

122 Jak na to Trybunał zwrócił uwagę w pkt 15 wyroku z dnia 30 kwietnia 1996 r. w sprawie C-214/94 Boukhalfa, Rec. str. I-2253, przepisy prawa wspólnotowego mogą mieć zastosowanie do działalności zawodowej wykonywanej poza terytorium Wspólnoty, gdy stosunek pracy zachowuje wystarczająco ścisły związek z tym terytorium (zob. podobnie zwłaszcza wyroki z dnia 12 lipca 1984 r. w sprawie 237/83 Prodest,

Rec. str. 3153, pkt 6; z dnia 27 września 1989 r. w sprawie 9/88 Lopes da Veiga, Rec. str. 2989, pkt 15 oraz z dnia 29 czerwca 1994 r. w sprawie C-60/93 Aldewereld, Rec. str. I-2991, pkt 14). Zasadę tę należy rozumieć jako dotyczącą też sytuacji, w których stosunek pracy w wystarczający sposób związany jest z prawem państwa członkowskiego i w konsekwencji z odpowiednimi normami prawa wspólnotowego.

¹²³ Dotyczy to sytuacji takiej jak ta w postępowaniu przed sądem krajowym. Po pierwsze okresy składkowe ukończone przez zainteresowanego — jako osoby przesiedlonej w rozumieniu BVG — w Rumunii do roku 1970, zrównane zostały z okresami składkowymi w rozumieniu ustawodawstwa niemieckiego. Po drugie, ponieważ osoba w sytuacji takiej jak sytuacja P. Wachtera osiedliła się w Austrii w 1970 r., by tam żyć i tam pracować, korzystając na mocy konwencji niemiecko-austriackiej z 1966 r. z prawa do niemieckich świadczeń emerytalnych z tytułu okresów wynikających z FRG w wieku emerytalnym w 1999 r., normy dotyczące swobodnego przepływu osób mają do takiej sytuacji zastosowanie.

¹²⁴ W tych warunkach należy stwierdzić, że utrata wskutek zastosowania załącznika III część A i B pkt 35 lit. e) do rozporządzenia nr 1408/71, a także konwencji niemiecko-austriackiej z 1995 r., prawa do świadczeń emerytalnych wynikających z konwencji niemiecko-austriackiej z 1966 r., mimo iż zainteresowany osiedlił się w Austrii przed wejściem w życie w tym państwie członkowskim rozporządzenia nr 1408/71, narusza art. 39 WE i 42 WE.

¹²⁵ Na pierwszą część zadanego pytania należy zatem odpowiedzieć w ten sposób, że przepisy załącznika III część A i B pkt 35 lit. e) do rozporządzenia nr 1408/71 są niezgodne z art. 39 WE i 42 WE, w zakresie w jakim pozwalają one, w okolicznościach takich jak te w postępowaniu przed sądem krajowym, w których uprawniony ma miejsce zamieszkania w Austrii, na uzależnienie, przy wypłacie świadczeń emerytalnych, uwzględnienia okresów składkowych ukończonych w oparciu o FRG w latach 1953–1970 w Rumunii, od wymogu posiadania przez uprawnionego miejsca zamieszkania na terytorium Republiki Federalnej Niemiec.

W przedmiocie ważności załącznika VI część C pkt 1 do rozporządzenia nr 1408/71

- ¹²⁶ Bezsporne jest, że przeniesienie miejsca zamieszkania i miejsca pracy P. Wachtera do państwa członkowskiego innego niż Republika Federalna Niemiec skutkowało odmową uwzględnienia w jego emeryturze okresów składkowych ukończonych przez zainteresowanego między wrześniem 1953 r. a październikiem 1970 r. w Rumunii. Taki skutek, dopuszczony przez postanowienia załącznika VI część C pkt 1 do rozporządzenia nr 1408/71, utrudnia, a nawet uniemożliwia skorzystanie przez zainteresowanego z jego prawa do swobodnego przemieszczania się wewnątrz Unii, i stanowi tym samym przeszkodę dla tej swobody.
- ¹²⁷ By uzasadnić taką odmowę, Rentenversicherung i rząd niemiecki przedstawiają zasadniczo takie samo uzasadnienie jak to podniesione w sprawach C-396/05 i C-419/05, w odniesieniu do okresów składkowych ukończonych na częściach terytorium, na którym obowiązywały ustawy zabezpieczenia społecznego Rzeszy Niemieckiej (zob. pkt 77 niniejszego wyroku).
- ¹²⁸ Z powodów wskazanych w pkt 81 i 82 niniejszego wyroku oraz w związku z tym, że rząd niemiecki nie wykazał, by uwzględnienie spornych składek przy obliczaniu świadczeń emerytalnych, o których mowa w postępowaniu przed sądem krajowym, miało znaczny wpływ na finansowanie niemieckiego zabezpieczenia społecznego, należy oddalić tę argumentację.
- ¹²⁹ Na drugą część zadanego pytania należy odpowiedzieć w ten sposób, że przepisy załącznika VI część C pkt 1 do rozporządzenia nr 1408/71 są niezgodne z zasadą swobodnego przepływu osób, a w szczególności z art. 42 WE, w zakresie w jakim pozwalają one, w okolicznościach takich jak te w postępowaniu przed sądem krajowym, na uzależnienie, przy wypłacie świadczeń emerytalnych, uwzględnienia okresów składkowych ukończonych w oparciu o FRG w latach 1953–1970 w Rumunii, od wymogu posiadania przez uprawnionego miejsca zamieszkania na terytorium Republiki Federalnej Niemiec.

W przedmiocie kosztów

¹³⁰ Dla stron postępowania przed sądem krajowym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed tym sądem, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż poniesione przez strony postępowania przed sądem krajowym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (wielka izba) orzeka, co następuje:

- 1) Przepisy załącznika VI części C, zatytułowanej „Niemcy” pkt 1 do rozporządzenia Rady (EWG) nr 1408/71 z dnia 14 czerwca 1971 r. w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników najemnych, osób prowadzących działalność na własny rachunek i do członków ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie, w brzmieniu zmienionym i uaktualnionym rozporządzeniem Rady (WE) nr 118/97 z dnia 2 grudnia 1996 r., są niezgodne z zasadą swobodnego przepływu osób, a w szczególności z art. 42 WE, w zakresie w jakim umożliwiają one, w okolicznościach takich jak te w postępowaniu przed sądem krajowym, uzależnienie, do celów wypłaty świadczeń emerytalnych, uwzględnienia okresów składkowych ukończonych w latach 1937–1945 na częściach terytorium, na którym obowiązywały ustawy zabezpieczenia społecznego Rzeszy Niemieckiej, lecz znajdujących się poza terytorium Republiki Federalnej Niemiec, od wymogu posiadania przez uprawnionego miejsca zamieszkania na terytorium tego państwa członkowskiego.
- 2) Przepisy załącznika III części A i B, pkt 35 zatytułowanych „Niemcy–Austria” lit. e) do rozporządzenia nr 1408/71, ze zmianami, są niezgodne z art. 39 WE i 42 WE, w zakresie w jakim pozwalają one, w okolicznościach

takich jak te w postępowaniu przed sądem krajowym, w których uprawniony ma miejsce zamieszkania w Austrii, na uzależnienie, do celów wypłaty świadczeń emerytalnych, uwzględnienia okresów składkowych ukończonych w latach 1953–1970 w Rumunii w oparciu o ustawę o prawach emerytalnych nabytych za okresy składkowe za granicą (Fremdrentengesetz), od wymogu posiadania przez uprawnionego miejsca zamieszkania na terytorium Republiki Federalnej Niemiec.

- 3) Przepisy załącznika VI części C, zatytułowanej „Niemcy” pkt 1 do rozporządzenia nr 1408/71, ze zmianami, są niezgodne z zasadą swobodnego przepływu osób, a w szczególności z art. 42 WE, w zakresie w jakim pozwalają one, w okolicznościach takich jak te w postępowaniu przed sądem krajowym, na uzależnienie, do celów wypłaty świadczeń emerytalnych, uwzględnienia okresów składkowych ukończonych w latach 1953–1970 w Rumunii w oparciu o ustawę o prawach emerytalnych nabytych za okresy składkowe za granicą, od wymogu posiadania przez uprawnionego miejsca zamieszkania na terytorium Republiki Federalnej Niemiec.**

Podpisy